

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE FILOSOFIE ȘI PSIHOLOGIE
„CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU”

**STUDII DE ISTORIE
A FILOSOFIEI ROMÂNEȘTI**

II

Coordonator: Viorel Cernica

Ediție îngrijită de: Mona Mamulea

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

București, 2007

VASILE BĂNCILĂ: ÎNTRE ESEU ȘI PROVIDENȚIALISMUL EPIFANIC

GHEORGHITĂ GEANĂ

Vasile Băncilă a adus contribuții semnificative în diverse domenii ale filosofiei, precum: teoria cunoașterii, etica, estetica, antropologia filosofică, filosofia socială, filosofia religiei, filosofia culturii, însă în toate fenomenele abordate caută nervul metafizicii. S-a născut la 1 ianuarie 1897, la Brăila. Tatăl, Neculai, era originar din Săcele (Brașov), de unde plecase la vârsta de doisprezece ani. Mama, Ileana, țărăncă din Runcu-Popești (fostul jud. Râmnicu Sărat), nu știa multă carte, dar era bună creștină și fidelă păstrătoare de datini. Mediul rural în care și-a petrecut copilăria (întâi la Runcu, apoi la Scorțaru-Nou, în nordul Bărăganului, unde tatăl său arendase o moșie) l-a marcat profund pe Vasile Băncilă. După studiile primare începute la Scorțaru, urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila. Trece examenul de bacalaureat (1916) și absolvă școala de ofițeri de rezervă de la Tecuci. Ia parte ca voluntar în Războiul de Întregire a Neamului. Semnele acestei participări vor fi o rană gravă la brațul stâng și două decorații – Medalia „Victoria” și Furajera Ordinului „Mihai Viteazul”. Între 1918 și 1922 urmează cursurile Facultății de Filosofie, la Universitatea din București, unde îi are drept profesori pe Nae Ionescu, Ion Petrovici, C. Rădulescu-Motru, D. Gusti, G.G. Antonescu, dar audiază, de asemenea, prelegerile altor iluștri dascăli ai Universității, de care se va lăsa adânc înrâurit, precum N. Iorga, Ov. Densusianu, D. Onciul, V. Pârvan, S. Mehedinți. Vădește încă din studenție interes pentru unele teme de reflecție filosofică ce vor reveni constant în preocupările sale de-a lungul întregii vieți: semnificația sărbătorii, metafizica spațiului, psihologia țărănească, etnicul românesc etc. În 1921, se căsătorește cu Felicia Rădulescu, studentă și ea, anume la Facultatea de Litere, Secția limba și literatura franceză. Împreună au avut un fiu și o fiică, Ioan și Ileana, ambii implicându-se mai târziu în (re)editarea unora dintre scrierile părintelui lor. Armonioasa viață de familie dă seamă, fie și parțial, de luminozitatea ideilor filosofice promovate de Vasile Băncilă, trăsătură evidentă chiar și atunci când diagnozele sociale puse de el asupra epocii moderne nu erau tocmai favorabile.

În anii 1925–1926 beneficiază de o bursă de studii la Școala Română din Franța, situată la Fontenay-aux-Roses, avându-i colegi pe C.C. Giurescu, P.P. Panaitescu, Dumitru Murărașu, I.M. Rașcu, N. Georgescu-Tistu. După absolvirea

facultății, funcționează ca profesor de filosofie la Școala Normală de Băieți din Brăila (1923–1931) și la Liceul „Mihai Viteazul” din București (1931–1948). După 1948, odată cu schimbarea regimului politic, se vede tras pe o linie de inactivitate oficială. Continuă însă să citească și să scrie, în condiții de semi-asceză. Abia la sfârșitul anilor '60 reapare în presă și în emisiuni de radio. S-a stins din viață la 10 iunie 1979, în București.

Vasile Băncilă și-a etalat ideile filosofice îndeosebi în eseuri, găzduite de câteva dintre cele mai importante reviste din perioada interbelică, precum „Revista de filosofie”, „Ideea europeană”, „Gând românesc” sau (privilegiată în opțiunile sale) „Gândirea”, din a cărei „grupare” redacțională a făcut parte. („Socotește-te la «Gândirea» nu *ca* la dumneata acasă, ci *la* dumneata acasă”, îi scria în 1927 directorul revistei, Nichifor Crainic.) În „Gândirea” îi va apărea, în 1927, studiul *Dl. Rădulescu-Motru și doctrina personalismului energetic*, pe care îl va dezvolta și publica un an mai târziu, în 1928, în formă de volum, sub titlul *Doctrina personalismului energetic a dlui Rădulescu-Motru*. Tot în „Gândirea” va publica *Lucian Blaga eseist* (1934) și *Despre eseu* (1935), texte care, în ordine inversă, vor fi reluate și investite cu funcție introductivă la cel de al doilea studiu de dimensiunile unui volum din bibliografia originală a lui Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească* (1938, reeditat postum în 1995). În fine, în paginile aceleiași publicații vor apărea două eseuri – *Duhul sărbătorii* și *Declinul sărbătorii* (ambele în 1936) – care, împreună cu *Pedagogia sărbătorii* („Almanahul școlii primare și al familiei”, 1936), alcătuiesc un triptic devenit clasic în istoria culturii române, referitor la problema sărbătorii.

Numele lui Vasile Băncilă este asociat mai ales contribuțiilor tocmai menționate. O analiză mai cuprinzătoare arată însă că atât exegeza operei lui Blaga și a lui Rădulescu-Motru, cât și studiile despre sărbătoare (ca, de altfel, ansamblul gândirii lui Băncilă) fac parte dintr-un câmp ideatic mai vast, în care liniile de forță (sau temele difuze, dar rezonante între ele) se evidențiază a fi: *esența metafizică a omului, critica generalizată a modernității și autohtonicitatea actului filosofării*. O temă de asemenea frecventă, dar sublimată în celelalte (mai cu seamă în primele două), este *religiozitatea* ființei umane (această temă se regăsește în diferite ipostaze, cum ar fi relația dintre rațiune și revelație, dintre filosofie și religie, dintre tradiție și modernitate etc.).

Gândirea lui Vasile Băncilă funcționează în regim spontan. O dată ivită, o idee formează o eflorescență bogată, sustrăgându-se unei definiții unice, ferm fasonate. Posesorul acestei gândiri tratează probleme mari pe spații mici. Forma adecvată pentru acest mod de exprimare este eseu. Nimic nu ilustrează mai convingător stilul eflorescent al modului în care Băncilă abordează o temă ca felul în care el glosează despre chiar genul eseului. În textul ad-hoc *Despre eseu*, autorul enunță pe spațiul compact al unei singure pagini nu mai puțin de douăzeci și șase definiții ale acestui gen, pe care-l situează în zona interjocului dintre filosofie și

poezie. („Un grăunte de filosofie într-un eseu poetic e un cristal picant și tulburător, care dă preț poeziei, adică substanței majoritare a eseului. O nervură de poezie într-un eseu filosofic dă gândirii acestuia o fluturare de transcendență.”¹) Mai presus însă de o definiție sau de o caracterizare contează aici și acum *legitimitatea* eseului; și nu atât legitimitatea psihologică și culturală (care face posibilă reflectarea însului în eseu), ci legitimitatea socială și culturală: „Valoarea eseului ca gen rezultă mai ales din aceea că el este expresia spirituală cea mai apropiată a epocii noastre. Epoca modernă e grăbită atât din motive de structură nervoasă, cât și din motive sociale. Adevărul de azi e neadevărul de a doua zi. Eseul dă glas valorii de azi, care altfel s-ar pierde”². În fine, eseul răspunde unui spirit al epocii și din alt punct de vedere: tocmai întrucât până în prezent s-a abuzat de concepții sistematice, epoca modernă, în relativismul ei, simte teamă față de sistem. De aceea, „eseul se prezintă, foarte oportun, pentru a înlocui sistemul”³. Scriind despre eseu, Vasile Băncilă oferea, de fapt, un reflex al propriului său mod de a filozofa, astfel încât, peste timp, eseul ad ostentationem intitulat *Despre eseu* își relevă valențe programatice.

Vasile Băncilă nu este totuși străin de năzuința spre sistem. În revista „Mugurul”, XV, nr. 1, 1943–1944, el publica un articol cu titlul *Cadru filosofic*, reprezentând „o schiță foarte rezumativă a ideilor și pozițiilor spirituale” pe care le susținuse până atunci și, totodată, „un cadru sau o structură ideativă” pentru contribuțiile sale ulterioare. Contrar obiceiului propriu de a se feri de înșiruirea ideilor pe puncte (ceea ce trădează scepticismul față de metoda clasificării și, deci, față de procedeele clasice ale logicii), autorul își concentrează de astă dată ideile în șapte puncte. Urmând ramurile filosofiei, cele șapte puncte sunt următoarele: (I) În *psihologie*, cercetarea sufletului trebuie efectuată cu mijloace științifice, dar, pe de altă parte, cercetarea științifică nu poate epuiza sufletul. „Adevărata înțelegere a sufletului trebuie pusă în cadrul filosofiei generale”. (II) În *logică*, trebuie căutată legătura reciproc-stimulativă dintre rațiune și misticism. Misticismul singur duce la anarhie, iar rațiunea singură, la artificializare și neputință. Pe baza istoriei filosofiei și a religiilor, logica viitorului va putea arăta cum este posibilă o sinteză funcțională între rațiune și misticism. (III) În *etică*, trei factori leagă în mod creator pe om de realitatea generală: mila, moravurile și personalitatea. (1) „Mila este ecoul generalului în om”, ecoul generalului ontologic, sau „psihicul prin care realitatea generală se delegează în om, pentru a-l lega pe acesta de totalitate, pentru a-l face să iasă din el”. De aceea, „mila are un substrat metafizic”, iar „adevărata etică trebuie să ajungă la metafizică”. (2) Moravurile nu sunt simple conveniențe sociale, ci „un stil maiestuos de viață creat de societate”, în care aceasta a implicat „absolutorile morale și religioase din om”. Moravurile sunt, așadar, „o forță care

¹ V. Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*, Timișoara, Editura Marineasa, 1995, p. 59.

² *Ibidem*, p. 60–61.

³ *Ibidem*, p. 61.

leagă pe om de realitatea generală, fiindcă în ele s-a depus, originar, o intuiție metafizică”. (3) O morală bazată pe „o milă puternic activistă” și pe „moravuri cari să nu încline spre conformism exterior” are nevoie de „convingere, entuziasm, simț critic, spirit de misiune personală”, virtuți care nu pot fi puse în joc decât de ceea ce numim „personalitate”. Modelele acesteia sunt personalitățile religioase. (IV) În *estetică*, „frumosul adevărat și mare e moral prin el însuși, dar (...) a devenit frumos mare și datorită faptului că a implicat în el moralul ori religiosul”. „Estetica trebuie să considere, deci, frumosul ca pe o funcție de implicare a totalului, ori a adâncului esențial în care se concentrează totalul...”. (V) În *sociologie*, societatea apare drept „mediul organic ce-l leagă pe om de realitatea generală, de totalitate”. Contrar sociologismului empiric, Vasile Băncilă consideră societatea drept „ambianța sau instrumentul prin care voința mai adâncă a lucrurilor (...) își dă prilejul să creeze mai diferențial, ducând astfel omul până la limita destinului”. Băncilă numește această concepție „organicism spiritual” și desemnează „etnicul” drept tipul cel mai propriu al acestei societăți. (VI) În *pedagogie*, scopul educației nu este individualitatea sau personalitatea în sine. „Personalitatea (...) trebuie să crească într-un sol sufletesc de mari reverențe pentru realitatea universală a vieții”. Realitățile prin care personalitatea (ca scop al educației) urmează a se încadra în „totalitate” (în sens ontologic) sunt „etnicul” și „religiosul”. (VII) În *metafizică*, preferințele lui Vasile Băncilă se văd, cum însuși constată, prin afirmațiile de la cele șase puncte anterioare. Pentru el, „realitatea metafizică e totul și marea obsesie” (aici „totul” poate fi luat deopotrivă în sensul opțional și în sensul ontologic). „Metafizicismul împânzește pentru noi toate problemele, sensul transcendent fiind maiestatea care dă fiecărui lucru coeficientul de valorificare și legitimația de dăinuire”.⁴ Recunoscându-și un anume antipozitivism, Băncilă menționează că nu e vorba aci despre disprețul pentru formele și lucrurile imediate, ci numai despre situarea lor într-o altă perspectivă. „Căci formele și lucrurile concrete sunt popasuri simfonice ale înțeleșurilor ultime, iar puțința de a avea un contact direct și ingenuu cu ele e dovadă de sănătate. Filosofia adevărată o socotim deci ca o sinteză de transcendentalism și naturalism sănătos”.⁵

Aceste teze pot fi considerate laolaltă drept sistemul filosofic *in nuce* al lui Vasile Băncilă. Autorul se conformează obiceiului și, în final, livrează chiar și un nume viziunii sale sistematice, anume: „providențialism”. Termenul este însoțit, în chip oscilant, de trei atribute menționate succesiv, la distanță de câteva rânduri: „dinamic”, „enigmatic” și „ascuns, însă evident în manifestări”. Providențialismul dă seamă de fondul ultim al realității – o zonă tainică, dar manifestă în mod concret, fiind deci parțial accesibilă, ceea ce ne face să ne întrebăm dacă n-ar fi mai adecvat pentru această concepție numele de „providențialism epifanic”.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Ibidem*.

Dincolo de această schiță de sistem, Vasile Băncilă și-a câștigat un loc sigur în istoria gândirii românești îndeosebi prin încercarea de a lămuri semnificația operei filosofice a lui Blaga (*Lucian Blaga, energie românească*) și prin hermeneutica sărbătorii.⁶ Aceste două teme concrete, ca de altfel și altele de care s-a lăsat obsedat (inclusiv esența metafizică a omului și critica generalizată a modernității, despre care am vorbit mai sus), își află punctul de legătură în tema etnicului (abordată ad-hoc în *Etnicul și logica modernă*). Vasile Băncilă deplânge „răstignirea etnicului” sau fie și numai (cu o expresie ce ne duce cu gândul la Heidegger) „heimatlosismul spiritual” din epoca modernă. El speră că un nou ontologism va oferi temeiul spiritual pentru înțelegerea acestei ipostaze evidente a realității, care este etnicul. În ceea ce o privește, „filosofia, prin însăși funcția ei de regalitate sintetică, e chemată să facă unitatea de ansamblu între diferitele ramuri (...) ale unei culturi”⁷. Nimic mai organic într-o cultură decât filosofia. La aceasta nu se ajunge „sărind în gol, ori împrumutând răsaduri exotice”. „Filosofia (...) vine din cele mai mari adâncuri, ca izvoarele reci și limpezi, cari intonează deasupra, oglindind cerul, trilul etern al pământului”, adică al locului.⁸ Autohtonizarea filosofiei, temă care l-a preocupat intens, exprimă maturitatea unei culturi, stare de spirit consemnabilă prin apariția construcțiilor sistematice. În această perspectivă interpretează Vasile Băncilă, pe de o parte, neîmplinirile lui Vasile Conta și Titu Maiorescu, iar, pe de altă parte, sinteza izbutită de C. Rădulescu-Motru prin doctrina „personalismului energetic” și, mai ales, construcția încorporată în „trilogiile” lui Lucian Blaga. Cartea *Lucian Blaga, energie românească* este nu numai prima exegeză amplă dedicată autorului „trilogiilor”, dar și o lucrare de nedepășit datorită întrunirii unor condiții greu (ba chiar imposibil) de repetat – fiecare în parte și cu atât mai mult în ansamblu: similitudini de destin cu filosoful analizat, contemporaneitatea celor două existențe, harul stilistic al ambilor, angajarea simpatetică (Blaga însuși îi dedicase lui Băncilă secțiunea *Spațiul mioritic* din *Trilogia culturii*). În pofida aparentei subiectivități, întrunirea acestor condiții reprezintă lucrarea unei rațiuni universale, și coincidența aceasta multiplă nu numai că nu obstrucționează, dar potențează și mai mult profunzimea analizei. În chiar biografia lui Blaga, ni se descoperă elemente de specific etnic (peisaj natal înrudit cu plaiul, stăruință metodică ardeleană, contaminare constructivistă dinspre etnicul german conlocuitor etc.), iar, prin continuarea metodei, în structura și în articulațiile concepției filosofice ale aceluiași apar „viziunea” și „categoriile de cunoaștere” etno-țărănești (în termenii lui Vasile Băncilă: lumea ca rodie a unor grăunțe ontologice, mitul, modalitatea stihială, dogmaticul, divinul, agnosticismul înțelegător). Misterul, Marele Anonim, dogma, cenzura transcendentă și celelalte

⁶ Vezi tripticul menționat anterior, la care trebuie adăugat eseu sintetic *Filosofia sărbătorii*, apărut postum în „Manuscriptum”, nr. special Vasile Băncilă, 3–4, 1998, p. 66–77 și passim.

⁷ V. Băncilă, *Duhul sărbătorii*, București, Editura Anastasia, 1996, p. 191.

⁸ V. Băncilă, *Filosofia vârstelor*, București, Editura Anastasia, 1997, p. 40.

concepte fundamentale din sistemul blagian – în aparență invenții speculative ale unui instinct poetic, altminteri remarcabil – își vădesc obârșia în cosmicismul, logica și etnopsihologia țaranului român.

Admirator al ideii de „spațiu mioritic”, Băncilă (în chip complementar din punct de vedere teoretic și într-o desăvârșită cordialitate în privința relației personale cu Blaga) dezvoltă pe cont propriu ideea spațiului de câmpie („spațiul bărăganic”) drept alt cadru formativ pentru psihologia colectivă și pentru cultură. „Spațiul mioritic e splendid și e și mai splendid tălmăcit de Blaga, dar el nu ajunge pentru cultura noastră”.⁹ Alegând plaiul (de deal ori munte) drept emblemă a spațiului românesc (deopotrivă geografic și spiritual), „Blaga explică monomonic poporul român”¹⁰. Stepă (câmpia) este însă la fel de prezentă și, în consecință, aptă a genera stil cultural. Bărăganul (cu antinomia fundamentală finit–infini) e „o realitate psihică certă. El are misterele lui, lumea lui, folclorul lui, după cum are animalele și mai ales plantele lui – el are ethosul lui moralo-cosmic”¹¹.

Despre sărbătoare, Vasile Băncilă a scris pagini de referință, în deplină sincronicitate (ba uneori chiar cu anticipare) față de exegeza fenomenului în cultura europeană (Georges Dumézil, Karl Kerényi, Georges Gusdorf etc.). „Sărbătoarea e sentimentul comuniunii depline cu societatea și cu cosmosul, sau cu realitatea generală, fiind, pe deasupra, și sentimentul absolutei coincidențe a ta cu tine însuși (...). Sărbătoarea este sentimentul luminos al împărtășirii tuturor din același sens, care ajunge să umple toată realitatea concepută ca o nesfârșită ordine providențială. Sărbătoarea este existența unificată și transfigurată”.¹² Etnicul își pune inevitabil pecetea și pe sacralizarea timpului. Finalitatea devenirii universului este „îmbisericirea”, prin „festivizarea” realului. „Această festivizare se face prin comunitate socială organică: națiunea; și prin transfigurare moral-metafizică: biserica. (...) Idealul e unirea națiunii cu biserica, ducând la festivizarea existenței, la îmbisericirea organică a lumii”.¹³

Înzestrat și cu talent literar, Vasile Băncilă a deținut la „Gândirea” – unde se cultivau deopotrivă literatura și filosofia – poziția de filosof reprezentativ al grupării. Afinitatea pentru ortodoxism l-a apropiat, principial, de Nae Ionescu și de Nichifor Crainic. Aplicarea principiilor filosofico-religioase la critica epocii moderne îl situează, în plus, în rezonanță cu Nikolai Berdiaev și cu René Guénon (de acesta din urmă apropiindu-l mai ales de izolarea față de ceea ce filosoful francez numea „domnia cantității”). În acest context se poate înțelege mai bine și fascinația pe care o nutrea pentru filosofia lui Lucian Blaga, în general, și pentru

⁹ V. Băncilă, *Spațiul Bărăganului*, București/Brăila, Editura Muzeul Literaturii Române & Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2000, p. 13.

¹⁰ *Ibidem*, p. 29.

¹¹ *Ibidem*, p. 9.

¹² V. Băncilă, *Duhul sărbătorii*, ed. cit., p. 56.

¹³ V. Băncilă, *Weltanschauung. Cadru final*, în „Manuscriptum”, XXIX, 3–4, 1998, p. 128.

problematica spirituală a spațiului, în particular: în logica internă a gândirii lui Vasile Băncilă, antidotul la amenințările cu care modernitatea (sau globalizarea, cu un termen mai nou) învăluie esența umană nu poate fi altul decât cultivarea virtualităților spirituale indigene.

BIBLIOGRAFIE

LUCRĂRI PRINCIPALE

Doctrina personalismului energetic a dlui Rădulescu-Motru, București, Editura Cultura Românească, 1927 (reeditare sub titlul *C. Rădulescu-Motru*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, Constanța, Editura Ex Ponto, 1997; față de ed. întâi, vol. reeditat conține în plus studiul *C. Rădulescu-Motru – pedagog*, apărut inițial în vol. *Omagiu Profesorului C. Rădulescu-Motru*, București, Societatea Română de Filosofie, 1932, precum și textul *C. Rădulescu-Motru – filosof al educației*, parțial radiodifuzat în 1969); *Lucian Blaga, energie românească*, Cluj, Colecția „Gând românesc”, 1938 (reeditare cu note și tabel biobibliografic de Ileana Băncilă, Timișoara, Editura Marineasa, 1995; vol. reeditat conține în plus textul programatic pentru gândirea lui Băncilă, *Cadru filosofic*). Din asamblarea postumă a unor eseuri, majoritatea publicate de autor în perioada interbelică în diverse reviste, au rezultat alte volume tematice, precum: *Inițierea religioasă a copilului*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, București, Editura Anastasia, 1996; *Duhul sărbătorii*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, București, Editura Anastasia, 1996 (din cuprins, în ordinea includerii: *Reforma calendarului*, inițial în „Idea europeană”, VI, n-rele 159–161, 1924–1925, *Duhul sărbătorii*, în „Gândirea”, XV, 4, 1936, *Declinul sărbătorii*, în „Gândirea”, XV, 5, 1936, *Pedagogia sărbătorii*, în „Almanahul școlii primare și al familiei pe anul școlar 1936–1937”, *Idea de destin*, în „Gândirea”, XVI, 4, 1937, *Etnicul și logica modernă*, în „Gândirea”, XIV, 2 1935, *Autohtonizarea filosofiei*, în „Gândirea”, VII, 1927); *Filosofia vârstelor*, ed. de Ileana Băncilă, București, Editura Anastasia, 1997 (din cuprins: *Despre noua spiritualitate*, inițial în „Tiparnița literară”, I, 3, 1929, *Teoreticism*, în „Gând românesc”, II, 5, 1934, *Sensul culturii și „culturalizarea” satelor*, în „Rânduiala”, I, vol. 4, 1935, II, caietele 4 și 5, 1937, *Adolescența – Proiecție subiectivă*, în „Gândirea”, VI, 3, 1926, *Solidaritatea vârstelor și viața socială*, trad. orig. franc. din „Vox studentium”, IV, 1, 1926, Génève, *Noua generație*, în „Gândirea”, XV, 10, 1936); *Spațiul Bărăganului*, ed. îngrijită de Dora Mezdrea (lucrare nefinisată, apărută postum prin publicarea fișelor de arhivă), București/Brăila, Editura Muzeului Literaturii Române & Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2000. **Alte scrieri:** După instaurarea regimului comunist, Vasile Băncilă a fost supus cenzurii (la început totale, apoi parțiale), fiind împiedicat în perioada respectivă să publice, dar nu și să scrie. El a lăsat în urmă numeroase manuscrise și proiecte; unele aveau să fie publicate, ca alcătuiuri postume: *Portrete și semnificații*, ed. îngrijită și adnotată de Ileana Băncilă, cu „Prefață” de Zoe Dumitrescu-Bușulenga), supliment al „Revistei de istorie și teorie literară”, București, 1987; *Aforisme și para-aforisme. Omul și existența*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, Timișoara, Editura Marineasa, 1993 (vol. I), 1994 (vol. II) și 1996 (vol. III); *Copilărie și miracol brăilean*, Brăila, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 1996; *Semnificația Ardealului*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, Timișoara, Editura Marineasa, 1997; *Corespondență Vasile Băncilă – Basil Munteanu*, Brăila, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 1997; *Religia iubirii și Pestalozzi*, ed. îngrijită de Ileana Băncilă, Constanța, Editura Ex Ponto, 1998; *Număr special Vasile Băncilă*, selecție și adnotări de Dora Mezdrea, „Manuscriptum”, XXIX, 3–4 (112–113), 1998; *Mici*

testamente, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, București, Editura Eminescu, 1999; *Vasile Băncilă – Lucian Blaga, Corespondență*, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, București/Brăila, Editura Muzeul Literaturii Române & Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2001; *Artă și cunoaștere*, ed. îngrijită de Dora Mezdrea, București/Brăila, Editura Muzeul Literaturii Române & Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2002. Alte manuscrise sunt în curs de publicare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- P. Constantinescu**, *Vasile Băncilă: „Lucian Blaga, energie românească”*, în „Vremea”, XI, n-rele 551–553, 1938; **M. Eliade**, *Clujul, centru de cultură*, în „Universul literar”, XLVIII, 38, 1939; **N. Bagdasar**, cap. „Tendințe, teorii, sisteme”, în N. Bagdasar, Tr. Herseni și S.S. Bârsănescu, *Istoria filosofiei moderne*, vol. V (*Filosofia românească de la origini până astăzi*), București, Societatea Română de Filosofie, 1941, p. 238–243; **S.S. Bârsănescu**, cap. „Pedagogia”, în N. Bagdasar, Tr. Herseni și S.S. Bârsănescu, *lucr. cit.*, p. 781–786; **P.P. Drogeanu**, *Practica fericirii*, București, Editura Eminescu, 1985, p. 15, 48–51, 331; **Z. Dumitrescu-Buşulenga**, *Prefață*, în Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, 1987 (v. supra); **I. Corbea**, *Vasile Băncilă despre el însuși*, interviu, în „Revista de istorie și teorie literară”, nr. 3–4, 1987; **N. Steinhardt**, *Un exeget al lui Lucian Blaga: Vasile Băncilă*, în „Echinoc”, XX, 4, 1988; **A.I. Brumar**, *Pedagogie națională*, în „ASTRA”, nr. 2, 1990; **C. Georgiade**, *Despre filosofia de inspirație țărănească a lui Vasile Băncilă*, în „Revista de filosofie”, XXXVII, 1, 1990; **I. Opreșan**, *Vasile Băncilă: „Am fost ca două sunete care s-au acordat”*, interviu, în I. Opreșan, *Lucian Blaga printre contemporani. Dialoguri adnotate*, București, Editura Saeculum & Editura Vestala, ed. a II-a (augmentată și necenzurată), 1995 (ed. I: 1987), p. 43–97; **D. Uricariu**, *Băncilă Vasile*, în *Dicționarul scriitorilor români. A–C*, coord. M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. 232–234; **Al. Surdu**, *Un bun filosof și un mare om de cultură*, în „Manuscriptum”, XXIX, 3–4 (112–113), 1998, nr. special Vasile Băncilă; **R. Munteanu**, *Un profil spiritual*, în „Manuscriptum”, XXIX, 3–4 (112–113), 1998, nr. special Vasile Băncilă; **C. Buruiană**, *Vasile Băncilă*, în I. Bădescu și M. Ungheanu (coord.), *Enciclopedia valorilor reprimite*, vol. I, p. 405–422, București, Editura Pro-Humanitate, 2000; **O. Cucu-Oancea**, *Trăirea sărbătorilor. Între meditație și petrecere*, București, Editura Eminescu, 2001, p. 20–23 și passim; **C. Schifirneț**, *Filosofie și națiune în concepția gânditorilor români*, prefață la antologia *Filosofie și națiune*, ed. de C. Schifirneț, București, Editura Albatros, 2003, p. 21–22.